

OŻYWIAC (139) *vb impf*

o oraz a jasne.

inf ożywiać (11). ◇ *praes 1 sg* ożywiám (9). ◇ *2 sg* ożywiász (4). ◇ *3 sg* ożywiá (87). ◇ *3 pl* ożywiają (4). ◇ *praet 3 sg m* ożywiál (2). *f* ożywiála (1). ◇ *3 pl m pers* ożywiali (3). ◇ *imp 2 sg* ożywiáj (6). ◇ *con 3 sg m by* ożywiál (3). ◇ *part praes act* ożywiająć (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. ożywić.

I. Transit. (133) :

1. Przywracać do życia, wskrzeszać; reviviscere *Mącz, Calep, Cn; vivificare Calep, Vulg, Cn (58) :* *RejZwierc* 11v [2 r.]; *Calep* 1132a; Coż to zá ták mocny Pan ktorego niemocy łucháią/ ktory łowem ożywia/ ktory mocą łwoią wżędzie ieft? *SkarKaz* 421b.

ożywiać kogo, co (22): FalZioł IV 12c; *Mącz* 286d; A ácz ie przełádowác będą y drugie zábijác będą/ przedlie on ie ożywiác to ieft ine ná to mieylce náftáwowác obiecuie *RejAp* BB3, 112v; *BiałKat* 233v; Pelikan ptak Egipťki/ obumarłe dzieći fwe wylaniem krwié ożywia. *LatHar* 387 *marg*; Lázárzá czterzy dni w grobie máiącego ożywia. *WujNT Ioann* 11 *arg, przedm* 34, 35, 38, s. 510; *SkarKazSej* 670a. *Cf Zwrot.*

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: zaimek względny (6), zaimek pytajny (4)] (10): RejAp 4v; *BiałKaz* Ev [3 r.]; *CzechRozm* 53, 62v; *NiemObr* 107, 109; *WujNT Ioann* 5/21, *Ioann* 5 *arg.*

Zwroty: »ożywiać umarłe« = vivificare mortuos Vulg [szyk zmienny] (10): RejRozpr B3; Thu łyłzyłz kczemu się ściága łowo y moc Kryłtułowá/ iż do trupow/ á prochu źemie/ ábowiem mu dał Bog áby ożywiál vmárle. *GrzegŚm* 8, 10, 44, 48; *BiałKaz* Ev; Święty Witus rzekł: nie czárownik álem ieft łługá Chryłtułow: ktory vmárle ożywiál y powodzie łuchą nogą chodził/ y twoię rękę zleczyć może. *SkarŻyw* 552, 285; *WujNT Ioann* 5/21, *Rom* 4/17.

»zaś ożywiać« (1): którego [*pelikana*] to yeft przirodzenie że krwią łwoyá [...] ptałżetá fwe gdy od wężów bywáyá zadułżone pokrápia á ták ye zaś oziwia. *Mącz* 286d.

Szeregi: »wskrzeszać i ożywiać« (1): Abowiem/ iáko oćiec vmárle w łkrzelza y ożywia ták y łin ktore chce ożywia. *BiałKaz* Ev.

»wzbudzać i ożywiać« (2): *BiałKat* 233v; Abowiem iáko Oćiec wzbudza vmárle y ożywia [*suscitat mortuos et vivificat*]: ták y Syn ktore chce ożywia. *WujNT Ioann* 5/21.

Przen (22) :

a) Wznawiać, odnawiać [co] (5) : Práwo łie iuż tych pánow/ s pánem Kołtką łkończyło: á ia go niehczcząc ożywiác/ nie rzekę o białyhgłowach łłowká wíeczey *GórnDworz* li8; A przetho iáko ogień ten widomy/ odgania od złotá plugáwość/ y ono ná wybor dobre czyni/ ták ten ogień nie widomy/ á łwięty/ łprołności dułżne/ y to co w nich ieft łmiertelnego wypala y gubi/ á ożywia to włzytko/ czo byli łmyłłowie vmorzyli/ y podeptáli. *GórnDworz* Mm5v; [*sprośni heretykowie*] *Metro[p]olitifkie kácerłtwo/ iuż ná Piątym Zborze potępiene ożywiáli/ y Greki zárażáli. SkarJedn* 392, 24, 243.

b) Uwalniać od grzechów, usprawiedliwiać (17) : Zakon nie ożywiál. *Gál:* 3. 31. *WujNT* Ccccc4v. *ożywiać kogo, co (7): Leop* *A3v; A teź Páweł łwięty powiáda/ iżby was text zábil by was wykłád nie ożywiál. (*marg*) ij. *Kor.* iij. (–) *RejAp* 32. *Cf Zwrot.*

W połączeniu szeregowym (1): Nie iżby łámá wiárá bez wízelákich vczynkow ożywiác/ wípráwiedliwiác y zbáwiác miáłá *WujNT* 526.

W przeciwstawieniu: »zabijać ... obumierać, ożywiać (5)« (6): A iż tcyonká álbo literá zábiya/ ále duch/ to yeft duchowne wyrozumyeny y wypełnyánye piłmá ożywya *KromRozm II* n3v, 1v; Abowiem litera zábiya/ á Duch ożywia [*littera enim occidit, spiritus autem vivificat Vulg 2.Cor 3/6*]. *KrowObr* 144; *RejAp* 32; *RejPos* 220v *marg*; *WujNT 2.Cor 3/6*.

Zwrot: »ożywiać duszę, [kogo] na duszy« [*szyk zmienny*] (3:2): Racź ożywic [*Ps 118/17*], czufź łaską twoią ktora ożywia duźę, iako duźa ożywia ciało. *WróbŻółt* nn6v; Oziwiać bliznego na duźy/ rofzwiązuiąc iego łamnięnie od rofpaczi/ á okazac mu drogę zbawieńną. *SeklKat* 12v; *RejPos* 220v *marg*; *WujNT* 143, 353.

Szeregi: »ożywiać i grzechy odpuszczac« (1): A komuź naleźy ożywiać y grzechy odpufzczác iedno Bogu? *RejZwierc* 11v.

»ożywiać i odradzac« (1): [*Duch Św.*] ktory ożywia y odradza w wodźie/ y oney ná ożywienie duź ludzkich moc dáie *SkarKaz* 516a.

»nie ożywiać, ale więcey umarzac« (1): Przes Moizełzá zgory Synai ieft zakon przyniefion/ ktory [...] martwe⁹⁰ nie ożywia/ ále więcey go vmarza. *KrowObr* 43v.

»uzdrawiac od grzechów i ożywiać od śmierci« (1): krzeft, ktori vzdrawia od grzechow y ożywia od śmierci. *WróbŻółt* H3.

»ożywiać i wzbudzac z śmierci grzechow« (1): Iáko te wkrzełzenia vmárłych/ figuruią że on [*Chrystus*] ieft ktory duźe náłze ożywia y wzbudza z śmierci grzechow. *WujNT* 143.

2. *Utrzymywac przy zyciu; przywracac zdrowie, siły; uszczęśliwiac; vivificare PolAnt, Vulg; vivere Vulg [w tym: kogo, co (48)] (69) : PatKaz III 92; Kthorzi ludzie miewiaią omdlenie z gorączy przyczyny/ łama telko wonia Ogorkowa oziwia cłowieka [!]* y fercze chłódzac. *FalZiol I* 31d; Theź oleiek thych Koczenkow mozg pothwierdza y łuche żyły y kołci zagrzewa á prawie ie oziwia. *FalZiol I* 128d, I 150a; Bowiem ono [*serce*] ieft początkiem żywota włythkich członkow ktoreź ożywia, tak iż bez niego żaden nie moźe żyw być *GlabGad* E2v; *WróbŻółt* nn6v; Stąd go teź práwym Krolem znamy/ iż on zwalczywłzy łrogie nieprzyyacióły náłze/ czártá/ grzech/ śmierć/ ożywia nas Duchem łwiętym *LubPs* Z2; Święty Marćin Febry vzdrawia/ Dijabły odgania/ zaráżone tzłonki powietrzym ożywia. *KrowObr* 174v; *RejWiz* 2v, 34v; *BibRadz* II 143c *marg*; *GrzegRóżn* D2v; *Animo, Ożywiám [!]*. [...] Smiáły m czynie [!]/ Smiáłości dodawam. *Mącz* 10b; Bo y łam Pan Kryftus tá nieomylna prawdá/ ták tego potwirdzac raczy/ mowiac: Iź ciało tho widome á ciełefne nic nie ieft pożyteczne/ Duchci ieft ktory ożywia. (*marg*) Ian s. w vi. kapitu. (–) *RejPos* 89v; *BiałKat* c3v, 201, 336; *GrzegŚm* 55; Y defzcz pomierny tedy zawźdy piękniej ziołá ożywia y zázieniewa niżli ow gwałtowny/ bo gwałtowny álbo potłucze álbo z błothem pomiełza. *RejZwierc* 15, 197v; Głós moy vsłyz wedle miłofierdzia twego Iehowo/ wedle łądu twego ożywiay mię. *BudBib Ps 118/149, Ps 118/154, 156, 159, Is 57/15 [2 r.]*; *CzechRozm* 264, 265v, 267; *PaprPan* V3; iedná głowá Chryftus dwoy ma rząd w kościele łwoim: ieden táiemny w Duchu/ ktory ożywia członki kościołá Bożego: á drugi iáwny przez łwoie połłáńce *SkarJedn* 58; Drugi przywilej miáło ciało/ iłz zá tá powolnoścía/ ktora duźy y rozumowi czyniło/ vmierác nigdy niemogło: ále duźá/ ona práwoścía pierworodną obdárzona/ ożywiác ciało ná wieki

mogła *SkarŻyw* 260; *KochPieś* 72; Animo, [...] Aliquando animare est animam inducere, animam inspirare, vivificare – Ziwoť wracam, ożywiam. *Calep* 71b; *WujNT Ioann* 6/63, 1.*Tim* 6/13.

W *porównaniach* (2): zaś z 3iemie/ która iako rośa pokropiona zełchłe naśienia ożywia y z 3iemie wywodzi/ daleko więcey mocą Kryłthułową ruźoną [!]/ wypuści vmárle *GrzegŚm* 6; y iako dełzdź wżytki zioła ożywia/ y rozmaite bárwy im daie: tak iego náuká rozne ftany/ y obyczaie/ y łpofoby ludzkie polewála *SkarŻyw* 544.

W *połączeniach szeregowych* (8): [głowa] wftawitznie/ ná koźdym mieyscu známi łpoiona/ która rżádzi/ broni/ y ożywia/ wżytki łwoie wierne tzłonki. *KrowObr* 12v; Zwłázczá ábyś nie zábijał łpráwiedliwego/ gdyż on nie tylko áby zábijać miał/ ále ożywia/ łzczyci/ broni/ á pilnie łtrzeże káźdego wiernego łobie. *RejPos* 171; *RejPosWiecz*² 92v, 93, 95; A łá tácy zacni á poćciwi ludzie iako łłonce włzem pożyteczni/ które wżytki y ołwieca/ y ogrzewa/ y żywnośći rozmaite ożywia/ á wżytkim dobrze czyniáć. *RejZwierc* 100v; *Oczko* 6; Przez Chryłtułá Pána náłzego przez ktorego ty Pánie Boże/ te wżytkie rzeczy łtwarzáł / poświáczáł/ ożywiał/ onym błogołáwifz/ y nam ich wdźielał. *LatHar* 101.

Szeregi: »bić, ożywiać« (1): ty [*Chryste*] dáiełz/ ty bierzefz/ ty bijefz/ ty ożywiałz. *SkarŻyw* 36.

»ożywiać i leczyć« (1): Krolowie ciála zábijáia/ páłterze dułze vmárle/ pokármem wietznym ożywiaia y letzá. *KrowObr* 3v.

»martwić i ożywiać« (1): A to łye łtála executia ápołtołłkyego łkazána nye przez człowyeká/ ále przez bogá łámego (ktory martwi y ożywia [*mortificat et vivificat Vulg* 1.*Reg* 2/6]/ yáko Anná Sámuelowá mátká mowi) *KromRozm III* H6.

»ożywiać i posilać« [*szyk* 2:1] (3): *KwiatKsiąż* B3; Abowiem Kofcioł przeto bywa názywan ciálem Pána Kryłtułowym/ iż przez wiárę przyłączon bywa ku iedney głowie pánu Kriłtułowi/ ktory wżytki członki łwoie ożywia y posila Duchem łwoim łwiętym. *RejPosWstaw* 143v; Iedno nas w wierze y poboźności Kátholickiey pośilać y ożywiać nie przełtáy. *SkarKazSej* 683b.

»ożywiać i rżádzić« [*szyk* 1:1] (2): A iako w ciéle iedná dułzá/ y iedná głowá wżytki członki rżádzi/ y ożywia: tak w Rzeczypołp: muśi być ieden ktory wżytkim władnáć ma *SkarKazSej* 676a, 671b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

»ożywiać i sprawowác« (1): Pan Kryłthus nie iefthci prózne iákie zmyłlenie áłbo przez łen widzenie/ ále iefth w ludzioch wiernych żywym vmocznieniem/ ożywiaiać y łpráwuiać czł[ow]ieká *RejPosWstaw* [110²].

»ubogacáć i ożywiać« (1): Przydźże Pánie gdy tak miłuielz/ bogáty do vbogiego/ lekarzu do chorego/ żywoćie do vmárłego/ á vbogacay y ożywia y dułżę moię. *SkarKaz* 161a.

»umartwiać i ożywiać« (1): Nie máłz ktoby mię poćielzył ze włzech ktorzy pod niebem łá/ iedno ty Pánie Boże moy/ niebiełki lekarzu dułzny/ ktory vmartwiałz y ożywiałz *LatHar* 593.

»umarzáć, (i) ożywiać« (3): *GrzegŚm* 48; *BiałKaz* Cv; Bo łam P. Bog vmarza y ożywia *SkarKazSej* 665a.

»(nie) zabijać, (i, ale) ożywiać« (6): tym ktorzy niezabyaia/ ale ożywiaia blizniego łwego *SeklKat* K; Patrząćielz teras/ iżećiem ia tylko łam á niemáłz żadnego Bogá/ okrom mni[e]. Ia zábijam/ y

zalię ożywiam [*ego occidam et ego vivere faciam Vulg Deut 32/39*]: Ia flukę/ y ia vzdrowię *KrowObr* 241v; *BiałKat* 3v; *GrzegŚm* 28; *RejPosWstaw* 44; *CzechRozm* 5.

»ożywiać a w żywocie zachowywać« (1): A iż pan Kriftus/ ile Bog tylko/ nas y ine wżytko ftworzenie fwoie/ mocą fwoią Bołką ożywiać/ á w żywocie záchowywać raczy *RejPosWiecz*² 91. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przen (2) : Ożywiay dobrotliwy Pánie/ pobożność Kátholicką *SkarKazSej* 688b.

Szereg: »ożywiać i oświecać« (1): iż iáko duch ożywia ciáło/ ták Kryftus ożywia y oświeca w nas Zakon Boży/ ábychmy go rozumieli y odkryty mieli. *GrzegŚm* 55.

3. *Dawać życie, powoływać do życia* [*kogo, co*] (6) : iáko tá beftia co ten obraz tey beftiey ożywiała/ czyniła przed nią dziwy á znáki *RejAp* 113, 113; *GrzegŚm* 48; *CzechEp* 194; Pátrzmy co tu iey náwiedzenie y pozdrowienie domowi Zácharyafzowemu przynosi. Ianá głósem fwoim w mátce ożywia: mátkę iego Duchem ś. vwefela *SkarKaz* 579b.

Przen: *Wzbudzać* (1) : niemoże żaden vżyć cudności/ áni vczynić dofyc chęci tey/ ktorą piękność w vmyfle człowieczym ożywia/ dotknieniem *GórnDworz* Mm2.

II. *Intransit.* (6) :

1. *Powracać do życia* (5) : Revivo vel potius Revivisco, Ożywiam. Et per translationem, Powftaye [!] ku pierwżemu ftanu przichodzę. *Mącz* 501a; A przetoż wiele tákó zaráżonych żywo pogrzebano/ mniemáiąc ie vmárłymi/ ktorzy w grobiech ożywiáli *SienLek* 60v.

Zwrot: »znowu ożywiać« (2): Revivisco – Znowu oziwiám. *Calep* 921b.

Szeregi: »ożywiać i ku władzy przychodzić« (1): y też pęcherze fie po onym na ciele wzdymaią/ z ktorich woda cieczę/ á z tąd członki martwe ożywiaią/ y ku władzy przychodzą. *FalZioł* V 77.

»ożywiać a wychodzić z grobu« (1): Człowiek/ práwi/ kiedy żáłuię zá grzechy/ tedy ożywia: á wychodzi z grobu kiedy przez fpowiedz odkrywa fwe funnienie. *WujNT* 353.

2. *Mieć się lepiej, krzepić się* (1) : O miły wdzyęczny niebieski pokoiu/ Thoż thy nie myflifz nigdy nic o boiu. W pokoiu ludzie práwie ożywiaią/ Bogáctwá fkárby z nim fie rozmnażáią. *RejZwierc* 228v.

Synonimy: I. 1. odradzać, wskrzeszać, wzbudzać; II. 2. pokrzepiać, posilać.

Formacje współrdzenne cf ŻYĆ.

Cf **OBŻYWIAĆ, OŻYWIAJĄCY, OŻYWIAN, OŻYWIANIE**